

Høringsuttalelse fra Norsk Psykologforening om valgfri protokoll til FNs torturkonvensjon (OPCAT)

Det vises til høringsbrev med dokumenter datert 20.06.2012.

Utenriksdepartementet ber særlig om høringsinstansenes syn på om Norge bør ratifisere den valgfrie protokollen til FNs torturkonvensjon og om Sivilombudsmannen i tilfelle bør utpekes som nasjonal forebyggende mekanisme.

1. Om OPCAT og norsk ratifisering.

Høringsinstansene er blitt bedt om å tilkjenne sitt syn på om Norge bør ratifisere den valgfrie protokollen til FNs torturkonvensjon. Psykologforeningen er av den meget klare formening at Norge snarest bør ratifisere denne konvensjonen. Norge var en av de stater som tidlig signerte konvensjonen (i 2003), mens selve ratifiseringen har tatt meget lang tid. I løpet av den tiden som OPCAT har eksistert, har totalt 63 stater ratifisert, Subkomiteen (SPT) har vokst fra 10 til 25 medlemmer og nasjonale forebyggende mekanismer (NPM) er opprettet og er i funksjon i de fleste av de tilsluttede stater. Utviklingen av tilleggsprotokollen (OPCAT) betyr et viktig skritt med hensyn til å styrke arbeidet knyttet til det totale forbudet med tortur, og da spesielt det forebyggende arbeidet, altså tiltak som kan hindre at tortur forekommer. OPCATs bidrag utgjør en viktig videreutvikling av FNs traktatorgansystem, som dermed får en overvåkingsmekanisme som kan forholde seg aktivt til stater som har ratifisert de to konvensjonene (CAT og OPCAT) gjennom besøk til steder der mennesker er frihetsberøvet og ved direkte samarbeid med myndigheter og sivilt samfunn i de land som besøkes. FNs Torturkomitee har ikke hatt muligheten for denne type oppsøkende virksomhet med unntak av det som angis under paragraf 20, der muligheten til å gjennomføre en «inquiry» beskrives, noe som også kan inkludere besøk i den aktuelle stat. Men dette gjelder kun i meget begrenset omfang og kun der helt bestemte betingelser er til stede. Samlet representerer de to komiteene – torturkomiteen og subkomiteen – viktige og forsterkede muligheter for oversikt og handling for det internasjonale, så vel som de nasjonale samfunn, med henblikk på følgende: Forebygging, utredning, dokumentasjon av tortur og torturskader, straffeforfølgning av skyldige i tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, oppfølging, erstatning og behandling/rehabilitering for personer som har vært utsatt for tortur.

En viktig side ved den frivillige protokollen (OPCAT) er kombinasjonen av en internasjonal og en nasjonal mekanisme. Det at hvert land skal etablere en Nasjonal forebyggende mekanisme (NPM), betyr en stor og viktig mulighet til aktiv implementering av, og respekt for, OPCAT i det enkelte land. Samarbeidet mellom NPM-ene internasjonalt, samt deres kontakt med subkomiteen (SPT), vil på lengre sikt også utgjøre et meget viktig internasjonalt nettverk, og bidra inn i arbeidet med

forebygging. Dette vil kunne skje både direkte gjennom regelmessige besøk i fengsler, sykehus osv. som uavhengig organ, men også som viktig bidragsyter når det gjelder kunnskap og forståelse for tematikken tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Med dokumentasjon og behandling av skader som oppstår, vil de nasjonale mekanismene ha stor betydning i det enkelte samfunn.

SPT vil dekke de land som har ratifisert OPCAT med besøk og samarbeid. Noen regioner har i tillegg sine egne overvåkningsmekanismer, for eksempel Committee for the Prevention of Torture, etablert via Europa Rådet (CPT). Erfaringen tilsier at NPMene vil kunne være viktige samarbeidspartnere også for CPT-delegasjoner på besøk i de enkelte land. Det vil til enhver tid være verdifullt å se de regionale og de FN-baserte mekanismene som deler i et viktig og samarbeidende hele. Det er derfor av stor betydning at Norge, som et land som setter arbeidet for menneskerettigheter meget høyt, ratifiserer denne konvensjonen og etablerer en NPM i tråd med retningslinjene.

2. Etablering av NPM i Norge

Arbeidsgruppen anbefaler at Sivilombudsmannen utpekes som nasjonal forebyggende mekanisme. Sivilombudsmannens rolle og muligheter i det norske samfunn med hensyn til ivaretagelse av rettigheter osv. er u diskutabel og viktig. Psykologforeningen vil likevel hevde at som NPM vil utpeking av Sivilombudsmannen (SOM) alene ikke gi det grunnlaget som synes å være helt nødvendig for å kunne utføre de oppgaver som tilligger en NPM. Dette også om det gjøres endringer i lov og instruks når det gjelder SOM. Psykologforeningen ønsker å peke på noen forhold av betydning når det gjelder sammensetning av en norsk NPM, men vil ikke uttale seg spesifikt når det gjelder forslag til mulige og nødvendige lover eller instruks i tilknytning til SOM.

Artikkel 18 i OPCAT understreker bred sammensetning, noe som innebærer en balansert kjønnsrepresentasjon og en tilfredsstillende representasjon av landets etniske grupper og minoriteter. Vi mener dette er et viktig prinsipp å følge.

Vi mener at SOM bør spille en meget viktig rolle i arbeidet, men ikke som eneste instans. Vi tror heller ikke at dette kan endres ved at det, med tanke på denne virksomheten, hentes inn nye fagfolk til Sivilombudsmannens kontor. Snarere vil vi foreslå en modell som tilsvare det som er blitt kalt (blant annet av SMR/NI) for en koalisjonsmodell. Psykologforeningen vil gå inn for en koalisjonsmodell der det er mulighet for å inkludere medlemmer som representerer ulike fagdisipliner og ulike deler av det norske samfunn, slik det beskrives i art. 18. Vi mener særlig at personer med kunnskap om tortur fra et helsemessig synspunkt, med vekt også på psykisk helse, bør være representert i en slik nasjonal mekanisme. Det er viktig at det ved besøk foretas undersøkelser av hele spekteret av mulige brudd på konvensjonen, inkludert forhold av psykologisk art som kan gi opphav til situasjoner av krenkende karakter. Det er videre viktig at fagpersoner med kapasitet og kjennskap til ulike kartleggings- og dokumentasjonsmetoder, slik som bruk av Istanbul protokollen (Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel inhuman or degrading treatment and punishment), er representert.

Vi mener altså at det ikke vil være tilstrekkelig å knytte slike fagfolk direkte til Sivilombudsmannens kontor. Betydningen av en koalisjonsmodell, der det enkelte medlem har sitt eget fagmiljø som forankring, mener vi er en helt nødvendig

forutsetning for å gjøre en best mulig innsats. Vi mener at en slik tverrfaglig sammensetning med personer som er forankret ulike steder, også bidrar til å sikre uavhengighet. At disse personene kommer fra ulike miljøer, med ulike nettverk, impulser og kunnskap, men med samme formål, nemlig å forebygge tortur og grusom behandling, og rapportere om overgrep hvis dette finner sted, og eventuelt bidra til at dette avdekkes og dokumenteres og medfører tiltak, mener vi utgjør en viktig forutsetning.

Profesjonsforeninger bør spille en aktiv rolle her. I tillegg bør det vurderes om andre deler av det sivile samfunn skal være direkte representert. Med et slikt utgangspunkt kan en koalisjonsmodell med tre parter/aktører med fordel utvides til fem. Psykologforeningen støtter ideen om å se arbeidet med NPM i nær sammenheng med arbeidet som skjer i forbindelse med Nasjonal Institusjon for Menneskerettigheter (NI), og vil hevde at NI bør være en klar part i dette arbeidet, og inngå som en selvsagt aktør. Hvis man da tenker å inkludere aktører/eksperter i helse, bør dette utgjøre to medlemmer. Både rettsmedisinsk og psykologisk fagkunnskap er av betydning her. Videre kan en tenke seg et femte medlem med bakgrunn fra en annen del av sivilsamfunnet.

Det vil også være aktuelt å etablere konsultative utvalg, eller råd, som tillegg til selve NPM, og som vil kunne utgjøre en viktig ressurs i arbeidet. Alternativet ville være regelmessige konsultative møter med det sivile samfunn, i tillegg til den informasjon og eventuelle interaktive aktiviteten som vil kunne foregå underveis i arbeidet.

Vi mener avslutningsvis at det er viktig at ratifisering skjer så raskt som mulig, og at det etableres en NPM med utgangspunkt i en koalisjonsmodell. SOM bør være en sentral faglig og koordinerende instans i dette arbeidet. Med det mandatet som SOM har, og med den kunnskap og erfaring som er bygget opp, mener vi at SOM utgjør en nødvendig men ikke tilstrekkelig betingelse for å sikre den bredde - faglig, menneskerettslig og sosialt - som OPCAT angir, og som det praktiske arbeidet med monitorering krever.

Med vennlig hilsen
Norsk Psykologforening

Tor Levin Hofgaard
President
Sign.